

Н.В. Венцель,
викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін,
Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради,
м. Житомир, Україна

ЕКОНОМІЧНА ВІДСТАЛІСТЬ ЯК АТРИБУТИВНА ОЗНАКА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ КРИЗИ СУЧАСНОСТІ

***Анотація.** У статті досліджено проблему залежності економічної відсталості найменш розвинутих країн світу та її взаємозв'язок із демографічною, продовольчою, екологічною й іншими глобальними проблемами людства в країнах «третього світу».*

***Ключові слова:** економічна відсталість, постіндустріальне суспільство, глобальна криза, країни «третього світу».*

Проблема економічної відсталості країн тісно пов'язана з демографічною, продовольчою, сировинною, енергетичною, екологічною та іншими глобальними проблемами людства. Натепер в умовах постіндустріального інформаційного суспільства феномен економічної відсталості набуває нових якісних складників. Хоча значна частина країн «третього світу», особливо в Африці на південь від Сахари, ще не вступила навіть у період індустріалізації й перебуває в перехідній стадії від традиційного суспільства до індустріального, проблема економічної відсталості таких країн в умовах збереження їх нерівноправного становища у світовому господарстві може призвести до глобального зростання бідності, загрози голоду, розповсюдження пандемій, зростання непрогнозованих міграційних процесів і поширення екстремізму й тероризму.

Про значну різницю в суспільному та економічному розвитку різних країн світу свідчать результати Довідки про людський розвиток у 2015 році. У 2014 році 1% людей володіли 48% світового багатства, а у 2016 році, за прогнозами ПРООН, ця частка мала зрости до 50%, що вказує на посилення нерівності багатих і бідних верств населення. При цьому лише 27% населення світу було охоплено всебічним соціальним захистом [1]. Натомість мільярд людей були зайняті роботою в первинних галузях (сільське господарство, рибальство, лісове господарство), а відтак вони проживають за межею бідності.

Офіційний термін, який уживається ООН щодо країн, для яких характерний дуже низький рівень життя, – найменш розвинуті країни. До їх переліку включають у разі, якщо ВВП на душу населення в країні становить менше ніж \$ 750 на рік. Причинами відсталості таких країн є громадянські та зовнішні військові конфлікти, природні катаклізми, корупція, зовнішні борги. У відсталих країнах більша частина населення не може харчуватися відповідно до встановлених стандартів, оплачувати своє проживання, отримувати належну медичну допомогу, здійснювати профілактичні заходи для відновлення й підтримання здоров'я, оплачувати здобуття своєї або дитячої освіти. У зв'язку із цим саме низький рівень освіти продукує відсутність нових підприємств, що, у свою чергу, спричиняє безробіття, а це не дає можливості задовольнити потреби населення та зумовлює слабкий розвиток економіки.

Зарахування країн до «третього світу» або країн, що розвиваються, чи до найбідніших країн не має чітко встановлених правил і критеріїв. Воно відбувається за доступною статистичною звітністю ООН та інших міжнародних інституцій і не вважається оцінкою розвитку конкретної країни. Хоча належність країн до «третього світу» й базується на економічних показниках, вона має суб'єктивний характер. Зарахувано, якщо в 1971 році до списку таких країн входило 24 країни, то у 2011 році – 48 країн.

Для цих країн характерна проблема масової бідності, адже в них проживає майже третина населення планети, що визначає її як глобальну, і досить часто її називають проблемою подолання малорозвинутих країн або країн, що розвиваються. Бідність – комплексне, соціальне явище, яке має економічне, культурне та психологічне коріння, її особливості пов'язані з історичними умовами розвитку країни. Для подолання економічної відсталості й бідності держава повинна задіяти механізми контролю за цінами на основні споживчі товари та послуги. Це робиться, щоб додаткові кошти, які з'являються в населення внаслідок підняття заробітної плати, не були знівельовані інфляційними процесами та не змусили людину обмежувати себе ще більше у витратах на продукти й ліки.

При цьому не варто забувати, що постійне зростання цін на продукти харчування поставило на межу прірви багато країн. За даними Food and Agriculture Organization of the United Nations, у 22 країнах світу вже сьогодні недоїдає більше однієї третьої населення [2]. Брак продуктів харчування й води може призвести, а подекуди уже призвів до масових заворушень, революцій і військових конфліктів. Люди готові втікати від посухи й голоду куди завгодно. У свою чергу, розвинуті країни стають плацдармом для неконтрольованих міграційних потоків і тероризму. При цьому стали норми європейського гуманізму не дають більшості громадян континенту ігнорувати той факт, що 1,2 млрд. інших людей перебувають на межі страшної голодної смерті.

Але оскільки нестача продуктів харчування зумовлена економічною відсталістю таких країн, то ця ситуація покращиться не скоро. Натепер тільки для жителів Йемена, за даними ООН, потрібно \$ 2,1 млрд. допомоги на харчування. Йеменці, жителі країни, яка вважається однією з найбідніших арабських країн, опинились у такому стані в результаті збройного конфлікту між урядовими військами та групою «Аль Хусі». По всій земній кулі військові конфлікти й терористичні акти заважають сільському господарству, виробництву продуктів харчування, систематично руйнують місцеві базари, де люди могли б придбати їжу. Бойові дії змушують мільйони людей залишати свої домівки, що призводить до надзвичайних ситуацій і голоду, оскільки переміщені особи зазвичай не мають засобів до існування. Варто зауважити, що не тільки глобальна загроза голоду може бути причиною великого військового конфлікту, а й нестача води. Свого часу Індія порушила угоду 1960 року з Пакистаном щодо використання води річки Інд. Цей конфлікт у перспективі може призвести до повномасштабної війни між двома ядерними державами.

На сучасному етапі розвитку людство у зв'язку з обмеженістю природних ресурсів має контролювати приріст населення, оскільки зростання кількості населення ще більше поглиблює загострення проблем економічної відсталості й бідності. Щосекунди на Землі народжується 21 людина й помирає 18 чоловік. Отже, щодня людство збільшується на 250 тис. людей, у рік – на 90 млн. Найбільше демографічний приріст спостерігається в країнах «третього світу», а відтак і прірва, яка відділяє їх від «клубу золотого мільярда» щороку стає ширшою.

Соціально-філософське дослідження феномена економічної відсталості вказує й на інший парадокс у суспільно-економічному розвитку сучасного глобалізованого світу. Якщо для країн «клубу золотого мільярда» нагальною проблемою стало хронічне переїдання й огрядність, то більше трьох мільярдів людей у країнах, що розвиваються, потерпають від недоїдання, а 1,2 млрд. із них постійно голодують. Серед 4,4 млрд. людей, які становлять населення «третього світу», три п'ятих проживають в умовах, які не відповідають навіть мінімальним санітарним вимогам. Рано чи пізно все людство має вирішити проблему надмірної народжуваності через обмеженість ресурсів планети. Важливу роль у подоланні демографічної кризи мають відігравати економічні заходи, а саме: ліквідація економічної відсталості, підвищення доходів, рівня життя, покращення доступності освіти для дітей і молоді, використання ненасильницьких методів демографічного регулювання, що враховують національні й релігійні традиції, наявність доступної та професійної медицини.

У свою чергу, диспропорції демографічного розвитку зумовлюють сучасні глобальні міграційні процеси. Рішення про міграцію виникають переважно через економічні фактори, серед яких – високі податки та незначна заробітна плата, неможливість реалізуватися на ринку праці, тому що в країні, з якої виїжджають, високий рівень безробіття. В епоху глобалізації одним із важливих чинників, який впливає на виникнення міграційних процесів, є доступ до інформації, завдяки якому ймовірні мігранти зрозуміли не лише те, наскільки вони бідні, а й те, що це становище можна змінити, виїхавши до розвинутої держави. З іншого боку, в економічно розвинутих країнах відслідковується одночасне скорочення народжуваності та збільшення тривалості життя, що як окремо взятий фактор не несе значної загрози світу. Проте економічна прірва, яка постійно збільшується між розвинутими країнами та країнами «третього світу», може загострити конфлікт між бідним Півднем і багатого Північчю. Адже постійне значне зростання кількості населення в країнах «третього світу» призводить до поглиблення економічної відсталості, яка в умовах відсутності вільних земель, обмеженості й вичерпності природних ресурсів, збільшення недовідності води, продуктів харчування, житла, поширення хвороб, епідемій, бідності, безробіття, виникнення міжнаціональних збройних конфліктів тягне за собою формування значних міграційних потоків, які орієнтовані на економічно розвинуті країни, проте можуть стати ними не контрольовані.

Цілком очевидно, що прагнення здолати економічну відсталість зумовлює й неминучі екологічні проблеми, які, у свою чергу, загострюються в умовах зростання кількості населення та збільшення в

його складі частки бідних громадян. Варто відмітити, що проблема екологічної кризи є актуальною як для розвинутих, заможних країн, так і для країн «третього світу». При цьому аналіз світової екологічної кризи, розвитку економічних і демографічних подій свідчить, що саме найменш розвинуті країни надалі будуть визначати екологічну ситуацію на планеті. У країнах, що розвиваються, навколишнє природне середовище є основою їх життєзабезпечення, адже більшість населення зайнята в сільському, лісовому, рибному господарствах, які є основними галузями економіки цих країн. Природні ресурси стають об'єктами інтенсивної експлуатації як населенням, яке через свою бідність може використовувати лише примітивні засоби господарства, що призводить до повного вичерпання природних ресурсів, так і державою та економічними структурами, для яких таке використання ресурсів є найбільш доступним і легким способом накопичення капіталу. Тому в багатьох країнах, що розвиваються, екологічне напруження зумовлене саме тим, що для інтеграції у світову економіку обрана стратегія сировинного приросту.

Більшість країн «третього світу» натеper перебувають у перехідній стадії від традиційного суспільства до індустріального. Саме цій стадії характерні використання брудних технологій, підвищений попит на природні ресурси, висока матеріаломістка та енерговитратна економіка. При цьому така індустріалізація відбувається в надзвичайно короткі строки.

У 2015 році за комплексне дослідження в галузі споживання, бідності і благополуччя присуджено Нобелівську премію з економіки Ангусу Дітону – вченому з Принстонського університету США. Відповідно до досліджень А. Дітона, процес формування глобальної нерівності розпочався 250 років тому й сьогодні він перетворюється на великі проблеми. Тоді окремі регіони світу почали випереджати в розвитку інші, це призвело до сучасної нерівності [3, с. 20]. На сучасному етапі це зумовлює те, що найменш розвинуті країни потерпають від демографічної, екологічної кризи й терористичних загроз.

Під час дослідження проблеми економічної відсталості не варто недооцінювати вплив на цей феномен політичного розвитку людського суспільства. Існування тоталітарних режимів, національного, релігійного та соціального гноблення значно звужують можливості економічного, інтелектуального й соціального розвитку.

Отже, економічна відсталість як атрибутивна ознака глобалізаційної кризи сучасності набуває все більшої складності та актуальності. У процесі переходу до етапу глобалізації країни, що розвиваються, опинилися в однакових умовах із країнами світового економічного авангарду, але при цьому з набагато меншою їх готовністю до відкритої повномасштабної конкуренції. При цьому поглиблення економічної відсталості цих країн стало складовою частиною світових суперечностей, які зачіпають життєві інтереси всього людства. Проблема економічної відсталості, яка виявляється в повній або майже повній відсутності сучасної промисловості, надзвичайно низькому рівні доходів і неспроможності забезпечити необхідний мінімум потреб населення, кількість якого постійно зростає, може призвести до глобального зростання бідності, безробіття, голоду, демографічної кризи, екологічної деградації, неконтрольованих міграційних потоків, тероризму та розповсюдження пандемій у всіх країнах. Цілком зрозуміло, що подолати економічну відсталість, яка є однією з основних і важливих причин деградації навколишнього середовища й бідності країн «третього світу», без підвищення темпів економічного зростання неможливо. При цьому, з одного боку, стабільна економіка сприятиме вирішенню продовольчих, екологічних, демографічних та інших проблем, створюючи сприятливі умови для залучення необхідних ресурсів у ці сфери. Проте, з іншого боку, неконтрольоване нарощування економічного потенціалу загрожує посиленням екологічного напруження, антропогенного тиску на світову екосистему, демографічною кризою, поглибленням сировинної та енергетичної проблем. З огляду на важливість і глобалізаційний характер проблеми економічної відсталості країн, що розвиваються, світова спільнота змушена здійснювати пошук нових наукових і практичних засобів для її вивчення й вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Human Development Report 2015 Work for Human Development [Electronic resource]. – Access mode : http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf.
2. Food and agriculture data FAOSTAT provides free access to food and agriculture data for over 245 countries and territories and covers all FAO regional groupings from 1961 to the most recent year available [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.fao.org/faostat/en/#home>.
3. Дитон А. Великий побег: Здоровье, богатство и истоки неравенства / А. Дитон ; пер. с англ. А. Гуськова. – М. : Изд-во Института Гайдара ; Фонд «Либеральная Миссия», 2016. – 368 с.

Н.В. Венцель. Экономическая отсталость как атрибутивный признак глобализационного кризиса современности. – Статья.

Аннотация. В статье проанализированы причины отсталости наименее развитых стран мира, проведено исследование связи демографической, продовольственной, экологической и других глобальных проблем человечества с проблемой экономической отсталости в странах «третьего мира».

Ключевые слова: экономическая отсталость, постиндустриальное общество, глобальный кризис, страны «третьего мира».

N. Ventsel. Economic backwardness as an attribute feature of the globalization crisis of our time. – Article.

Summary. In the work the major reasons of backwardness of the least developed countries of the world have been analyzed. A study of the dependence and connection of demographic, food, environmental and other global problems of mankind with the problem of economic backwardness in the countries of the third world has been conducted. Conclusions about the necessity to find out new scientific and practical tools for studying and solving the problem of economic backwardness have been made.

Key words: economic backwardness, post-industrial society, global crisis, countries of the third world.

УДК 37.06

К.В. Дзеджера,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
педагогіки і психології (дошкільної та корекційної),
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна

К.І. Молчанович,
магістрант кафедри
педагогіки і психології (дошкільної та корекційної),
Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. У статті проаналізовано сутність культури спілкування дітей дошкільного віку. У результаті вивчення праць, присвячених проблемам культури спілкування, особливостям спілкування дошкільників, культури спілкування дітей дошкільного віку, доведено доцільність розуміння досліджуваного явища в контексті засвоєння духовно наповненого комунікативного досвіду.

Ключові слова: культура, спілкування, культура спілкування дітей дошкільного віку, духовність, комунікативний досвід.

Сучасний стан розвитку науки характеризується помітною активізацією досліджень проблеми спілкування. Посилення інтересу вчених до цієї проблеми зумовлене зростанням її практичної значущості в контексті забезпечення розвитку особистості в умовах інтенсифікації комунікативних процесів і водночас підвищенням рівня конфліктності в суспільстві. У зв'язку з цим набуває великого освітнього значення завдання підвищення культури спілкування особистості.

Безумовно, це питання стає одним із пріоритетним для дошкільної освіти, яка має «гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити» [3, с. 4] і, відповідно до освітньої лінії «Дитина в соціумі» Базового компонента дошкільної освіти, сприяти формуванню «у дітей навичок соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим» [3, с. 6].

Значущість проблеми формування культури спілкування спричинила посилення наукового інтересу вчених до різних її аспектів: сутності культури спілкування (О. Даниленко, В. Малахов, І. Мачуська),